

УДК 658

Сучасні проблеми зовнішнього інформаційного забезпечення аналізу витрат підприємств

Пчелинська Г.В.

старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Представлені у статті результати дослідження зовнішніх джерел інформації про витрати суб'єктів господарювання дали змогу визначити основні проблеми її використання в аналізі та систематизувати відкриту офіційну статистичну інформацію про витрати підприємств, їх ефективність за різними групами класифікації, використання якої на практиці допоможе знизити трансакційні витрати.

Ключові слова: витрати, аналіз, зовнішнє інформаційне забезпечення, звітність.

Пчелинская А.В. СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВНЕШНЕГО ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ АНАЛИЗА РАСХОДОВ ПРЕДПРИЯТИЙ

Представленные в статье результаты исследования внешних источников информации о расходах субъектов хозяйствования позволили выявить основные проблемы ее использования в анализе и систематизировать открытую официальную статистическую информацию о расходах предприятий, их эффективности по разным классификационным группам, использование которой на практике позволит снизить транзакционные расходы.

Ключевые слова: расходы, анализ, внешнее информационное обеспечение, отчетность.

Pchelynska H.V. MODERN PROBLEMS OF EXTERNAL INFORMATIVE PROVIDING OF ANALYSIS OF COSTS OF ENTERPRISES

The results of the study of external sources of information on expenses of economic entities presented in the article made it possible to determine the main problems of its use in the analysis and to systematize open official statistical information about the expenses of enterprises, their efficiency by different classification groups, the use of which in practice will help to reduce transaction costs.

Keywords: expenses, analysis, external information support, reporting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні кризові умови господарювання, загострення конкуренції у внутрішньому та зовнішньому середовищі вимагають від підприємств пошуку резервів збереження/підвищення ефективності діяльності, ключовим з яких є вдосконалення управління витратами.

Розроблення внутрішніх заходів щодо їх оптимізації базується на аналітичних процедурах із великим масивом даних, які формуються переважно в системі обліку та надаються у відповідних звітах, тому для проведення комплексного аналізу та прийняття компетентних управлінських рішень менеджмент підприємства потребує, крім внутрішньої інформації, зрозумілі, доречні, надійні та зіставні зовнішні дані про витрати інших учасників ринку.

Останні роки характеризуються активним реформуванням вітчизняного законодавства в напрямі інтеграції у міжнародний економічний простір, що супроводжується

змінами методології складання та подання фінансових, статистичних звітів підприємств. Таким чином, дослідження сучасного зовнішнього інформаційного забезпечення аналізу витрат є актуальним та вимагає поглибленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень інформаційного забезпечення аналізу витрат знайшли своє відображення у наукових працях таких учених, як: П.Й. Атамас, М.І. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.М. Жук, В.Б. Івашкевич, Г.Г. Кірейцев, І.В. Мельниченко, Л.П. Нападівська, А.А. Пилипенко, М.С. Пушкар, В.В. Сопко та ін.

Аналіз наукових джерел свідчить, що за означеним напрямом автори приділяють увагу етапам формування інформаційно-аналітичного середовища управління витратами підприємства [1–3]; теоретико-методичним підходам до оцінки та аналізу внутрішнього та зовнішнього економічного середовища підприємств [4; 5]; визначенню показників ана-

лізу витрат виходячи з потреб менеджменту підприємства і, відповідно, джерелам вихідних даних [6–9]; оцінці фінансової звітності з погляду наявного рівня доступності до інформації [10] та ін.

При цьому, на нашу думку, недостатньо приділяється увага дослідженню практичного доступу та вибору зовнішніх даних про витрати інших суб'єктів господарювання для їх усебічного аналізу та обґрунтування управлінських рішень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасних проблем зовнішнього інформаційного забезпечення аналізу витрат підприємств та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведене автором дослідження щодо трактування терміну «витрати» у вітчизняному законодавстві, працях науковців свідчить про відсутність єдиного підходу до його тлумачення. У цій статті під витратами розуміється «зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)» [11], тобто витрати, що впливають на формування фінансового результату підприємства звітного періоду.

За сферою формування аналітична інформація поділяється на внутрішню та зовнішню.

На мікрорівні внутрішні дані про витрати формуються у центрах відповідальності (підприємстві загалом, його підрозділах – відділах, цехах, ділянках тощо), структура яких визначається організацією внутрішньогосподарського обліку на підприємстві. Накопичені дані після обробки (фільтрації, сортування, угруповання, архівації, захисту), переробки (зміни форми) переносяться у відповідні внутрішні, зовнішні (фінансові, статистичні, податкові) звіти та перетворюються у інформацію [12, с. 10].

Зміст та форма внутрішніх звітів, періодичність їх складання, права працівників на підписання документів, правила документообігу тощо визначаються керівництвом суб'єкта господарювання та регламентується як діючим законодавством, так і внутрішньорозпорядчими документами. Доступ до внутрішньої інформації про витрати може бути обмеженим та є комерційною таємницею, оскільки вона впливає на конкурентні переваги підприємства, його тактику та стратегію.

З іншого боку, для прийняття рішення щодо оптимізації витрат менеджерам необхідна відповідна зовнішня інформація: для планування витрат – складники собівартості (наприклад, тарифи на послуги, роботи; ставки оподаткування тощо), невиробничі витрати (відсотки за кредити, орендна плата тощо); для оцінки фінансового положення підприємства на ринку – фінансові результати конкурентів.

Таким чином, вихідна інформація про витрати одних суб'єктів господарювання є вхідними даними для інших, тому питання пошуку, доступу та вибору необхідних даних інших суб'єктів господарювання є постійно актуальним.

Основними зовнішніми джерелами інформації для аналізу витрат підприємства є:

- офіційні джерела:
 - нормативно-правова база: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності, Податковий кодекс України, постанови державних органів про тарифи, методичні рекомендації відповідних міністерств та відомств тощо;
 - офіційні публікації відповідних державних органів, служб, наприклад статистичні збірники Державної служби статистики України (далі – Держстат);
 - звітність: фінансова та статистична;
- неофіційні джерела: бази даних, наукові праці, дані ділових зустрічей і т. д.

Нормативно-правові акти визначають трактування термінів, зокрема «витрати»; регламентують методологічні засади формування інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності (наприклад, методи оцінки, класифікацію, структуру собівартості, склад витрат); зміст, форму, порядок заповнення статей фінансових звітів; перелік податків та зборів, що справляються в Україні, які визнаються витратами періоду одразу або в процесі використання активів тощо.

У методичних рекомендаціях Міністерства фінансів України щодо заповнення форм фінансової звітності розглядається питання розкриття у тому числі витрат за окремими статтями звітності. Методичні рекомендації галузевих міністерств, відомств визначають перелік показників, алгоритми їх розрахунків, форми та порядок складання відповідних звітів тощо.

Фінансова інформація про витрати підприємств надається у таких формах звітності:

- у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) – за функціональною ознакою

(I розділ форми №-2; форма № 2-м, № 2-мс) та за економічними елементами (тільки операційні витрати, III розділ форми №-2);

– у звіті про рух грошових коштів (форма №-4) – фінансові витрати, витрати на оплату праці тощо, які супроводжувалися витрачанням коштів, а також суми нарахованої амортизації необоротних активів. Необхідно відзначити, що під час проведення господарських операцій не завжди співпадає період визнання витрат та руху грошових коштів, тому під час аналізу витрат необхідно зіставляти відповідні статті форми №-2 та №-4;

– у примітках до фінансової звітності (форма №-5) – деталізація статей витрат, що наведені в інших фінансових звітах, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними П(С)БО;

– у додатку до приміток до річної фінансової звітності (форма №-6) – показники витрат звітних сегментів за функціональною ознакою.

Підприємства, які обов'язково повинні оприлюднювати річну фінансову звітність, визначаються ст. 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [11]. Необхідно відзначити, що з 01.01.2018 коло зазначених суб'єктів господарювання розширюється.

Для поширення фінансової звітності в інформаційних мережах використовуються друковані та електронні засоби масової інформації (ЗМІ). Останні нині мають найбільшу популярність.

У вітчизняному медійному Інтернет-просторі можна відокремити види Інтернет-джерел фінансової звітності підприємств: Інтернет-версії офіційних періодичних або неперіодичних видань; офіційні веб-сайти органів, до сфери управління яких належать суб'єкти господарювання; сайти інформаційних агентств; офіційні веб-сторінки (веб-сайти) підприємств.

За діючим законодавством доступ до річної фінансової звітності суб'єктів, зазначених у п. 14 Закону України № 996 [11], повинен бути цілодобовим та безоплатним.

Отримати послуги з надання фінансової звітності підприємств України можливо в інформаційних агентствах, наприклад SMIDA – державній установі «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України». Для доступу до звітності користувачу потрібно зареєструватися на сайті, але надаються лише дані підприємств – учасників фондового ринку.

Підприємства, які не підпадають під дію ст. 14 Закону № 996, зазвичай не оприлюднюють у вільному доступі свої звітні дані, тому інші юридичні та фізичні особи можуть отримати копії фінансової звітності за запитом, згідно із Законом України «Про доступ до публічної інформації» [13], або ознайомитися зі звітністю за місцезнаходженням указаних підприємств [11]. Необхідно відзначити, що для отримання інформації за запитом понад 10 сторінок замовнику потрібно буде компенсувати витрати на копіювання або друк копій документів за нормами, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Також звітну інформацію користувачі можуть отримати у формі аналітичних та статистичних даних.

Фінансову аналітику надають різноманітні державні та приватні агентства. Однак, як свідчать дослідження, в інформаційних базах агентств зустрічається застаріла інформація та послуги, що надаються, зазвичай належать до платних. Основними перевагами вказаних послуг є економія часу, значний обсяг інформації, у тому числі нефінансової.

«Добровільно» надана фінансова звітність, на жаль, не завжди відповідає вимогам законодавства до її якості, що зумовлено відсутністю обов'язковості перевірки звітності контролюючими органами, наявністю фахівців-практиків із недостатнім рівнем кваліфікації, законодавчим обмеженням кола суб'єктів, що проводять обов'язковий аудит тощо.

Для задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів у статистичній економічній інформації вона оприлюднюється на офіційних веб-сайтах Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Для гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС зазнав змін інструментарій вітчизняного державного статистичного спостереження, що проявилось у розробленні нових показників та відмові від деяких, раніш використовуваних.

Дослідження виявило, що результати державного статистичного спостереження за витратами підприємств деталізуються в таких розрізах:

1. На державному рівні:
 - за видами *промислової* діяльності (відповідно КВЕД);
 - за видами *економічної* діяльності (відповідно КВЕД);
 - за *розмірами* підприємств (середні, великі, малі, мікропідприємства).
2. На регіональному рівні:

- за видами економічної діяльності;
- за розмірами підприємств.

За результатами дослідження економічної інформації Держстату та Головного управління статистики у Луганській обл. (далі – облстат) автором було систематизовано дані про витрати підприємств за означеними раніш напрямками класифікації, що відкрито надаються на відповідних офіційних сайтах (табл. 1, 2).

За інформацією, що наведена у табл. 1 та 2, можна виділити такі особливості оприлюднення офіційної статистичної інформації про витрати підприємств:

1) нині інформація про загальну суму операційних витрат підприємств у розрізі економічних елементів надається лише за офіційним запитом до органів статистики. Вказані дані за попередні роки окремі підрозділи Держстату наводять на своїх веб-сайтах. Наприклад, Головне управління статистики у Луганській обл. надає інформацію про елементи операційних витрат підприємств у 2011 р.

У відкритому доступі можна отримати дані в абсолютному та відносному виразі лише про витрати підприємств на оплату праці (за даними облстату – за видами економіч-

ної діяльності підприємств за їх розмірами; в розрізі всіх класифікаційних груп – на державному рівні) та відрахування на соціальні заходи – за даними Держстату;

2) витрати операційної діяльності суб'єктів господарювання області, держави наводяться у складі показників відповідної рентабельності за середніми та великими підприємствами загальною сумою за видами економічної, промислової діяльності. Облстат також надає вказану інформацію за всіма підприємствами. Тобто вітчизняні малі, мікропідприємства не мають дані про операційні витрати та їх ефективність;

3) Держстат деталізує рентабельність операційної діяльності за видами промисловості, за розмірами підприємств та наводить у даному розрізі рентабельність усієї діяльності (на відміну від облстату);

4) дані про витрати підприємств за видами діяльності (основною – собівартість реалізації, операційною, іншою – фінансовою та інвестиційною) надаються тільки Держстатом у складі показників формування чистого прибутку (збитку) тільки за всіма підприємствами та великими, середніми загалом. Однак собівартість реалізації у складі витрат підпри-

Таблиця 1

Показники витрат підприємств та їх ефективності, що наводяться в офіційних звітах Державної служби статистики України у відкритому доступі

Найменування показника	За видами економічної діяльності					За видами промислової діяльності				
	за розмірами підприємств									
	всі	великі	середні	малі	мікро	всі	великі	середні	малі	мікро
Операційні витрати за економічними елементами	-									
Витрати на персонал усього, у т.ч.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
- витрати на оплату праці										
- відрахування на соціальні заходи										
Витрати операційної діяльності у складі показників рентабельності операційної діяльності, млн. грн.	-	+		-		-	+		-	
Собівартість реалізації, операційні, інші витрати, витрати усього у складі показників формування чистого прибутку (збитку), млн. грн.	+	+		-		-				
Рентабельність операційної діяльності, %	+	+		-		+	+	+	+	+
Рентабельність усієї діяльності, %		-								

Джерело: розроблено автором за [14]

Таблиця 2

Показники витрат підприємств та їх ефективності, що наводяться в офіційних звітах ГУ статистики у Луганській області у відкритому доступі

Найменування показника	За видами економічної діяльності					За видами промислової діяльності				
	за розмірами підприємств									
	всі	великі	середні	малі	мікро	всі	великі	середні	малі	мікро
Операційні витрати за економічними елементами	+	-				-				
Витрати на персонал усього, у т. ч.	-									
- витрати на оплату праці	+	+	+	+	+					
- відрахування на соціальні заходи	-									
Витрати операційної діяльності у складі показників рентабельності операційної діяльності, млн. грн.	+	+	-			+	+	-		
Собівартість реалізації, операційні, інші витрати, витрати усього у складі показників формування чистого прибутку (збитку), млн. грн.	-									
Рентабельність операційної діяльності, %	+	+	-			+	+	-		
Рентабельність усієї діяльності, %	-									

Джерело: розроблено автором за [15]

емств відокремлюється з операційних витрат лише з 2014 р. Відповідна інформація за видами промислової діяльності у відкритому доступі відсутня.

Необхідно відзначити, що обмеженість відкритої статистичної інформації про витрати за раніш вказаними ознаками, на нашу думку, знижує можливість її зіставності, рівень практичного використання фахівцями суб'єктів господарювання, що зменшує корисність для економічного аналізу, планування витрат підприємств.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, дослідження сучасних зовнішніх джерел інформації про витрати підприємств свідчить про:

- широкий масив інформації у ЗМІ, переважно електронних;
- обмеженість доступу до даних про витрати у фінансовій звітності підприємств унаслідок визначення законодавством кола суб'єктів господарювання, повинних оприлюднювати звітність;
- можливість отримання даних фінансової звітності за запитом до відповідного роз-

порядника або за місцезнаходження підприємства, однак це потребує додаткового часу;

- безкоштовність послуг із надання публічної інформації розпорядниками за запитом, якщо обсяг документів не перевищує 10 сторінок;

- високий рівень ризику наявності неякісної інформації в неофіційних джерелах;

- неоприлюднення конфіденційної статистичної інформації за окремими видами діяльності згідно із Законом України «Про державну статистику»;

- відсутність порівняності в показниках витрат та їх ефективності, що надаються у відкритому доступі Держстатом та облстатом.

Практична значимість дослідження полягає у тому, що використання запропонованої автором систематизації показників витрат підприємств та їх ефективності за різними групами класифікації, які наводяться в офіційних статистичних звітах у відкритому доступі, дасть змогу зекономити час на пошук, отримання необхідних даних та оформлення інформаційного запиту, знизити трансакційні витрати підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нападівська Л.В. Управлінський облік як інформаційна система ефективного управління підприємством / Л.В. Нападівська // Вісник ТАНГ. – 2011. – № 4. – С. 137–141.
2. Рудніченко Є.М. Перспективи використання нетрадиційних методів управління витратами на вітчизняних промислових підприємствах / Є.М. Рудніченко, С.Й. Ядуха, І.В. Лісовський // Економіка і регіон. – 2015. – № 5(54). – С. 40–47.
3. Левицька І.О. Інформаційне забезпечення формування витрат енергопостачальної компанії: обліково-аналітичний підхід / І.О. Левицька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2014. – № 797. – С. 85–92.
4. Лісовський І.В. Формування моделі оптимізації інформаційно-аналітичного забезпечення управління витратами промислового підприємства / І.В. Лісовський, Є.М. Рудніченко // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 129–134.
5. Мандражи З.Р. Інформаційне забезпечення стратегічного управління підприємством / З.Р. Мандражи // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 20. – С. 251–256. – ISSN 1993–0259.
6. Аналіз господарської діяльності : [навч. посіб.] / За заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.
7. Гайдаєнко О. Аналіз витрат підприємства та їх структуризація / О. Гайдаєнко, І. Малицька // Облік. Економіка. Менеджмент: наукові нотатки. – 2016. – Вип. 1(9). – Ч. 1. – С. 79–84.
8. Дерій В.А. Економічні показники витрат підприємства тасобівартості продукції в обліку, статистиці й аналізі / В.А. Дерій, С.Ю. Попіна // Облік і фінанси. – 2015. – № 2(68). – С. 15–21.
9. Піскунова Н.В. Аналіз витрат виробництва як важлива ланка ефективного управління промислового підприємства / Н.В. Піскунова, М.Г. Федорець, К.С. Піскунова // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 13. – С. 357–364.
10. Яцко М.В. Доступність фінансової звітності підприємств Закарпатської області: стан та перспективи / М.В. Яцко, Л.Б. Яцко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2013. – Вип. 4(41). – С. 191–199.
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. – № 40. – Ст. 365.
12. Пчелинська Г.В. Облікові дані та інформація в теорії обліку / Г.В. Пчелинська // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – № 6/1. – С. 9–13.
13. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-XI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – С. 1491.
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Офіційний сайт Головного управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lg.ukrstat.gov.ua/index.htm>.